

А шахрайства з боку книгарів, невиплачення вчасно грошей книгарнями, неможливість їх переслати через [девізові] труднощі.

Чи варто все це брати на свої плечі Юв[ілейному] К[оміте]ту?

І де докази, що Ком[ітет] хоч на одну корону більше дасть мені гонорару, чим я сам заробив би?

А головне — “повне видання”. Одні ці слова малюють небіжчика на столі, а поруч з ним лежить його життєва праця — “повне видання творів”... Ладаном пахне, “вічною пам’яттю”, сумом... А я ще хочу жити, творити, сміятись і плакати.

Подумайте, Олекса Кіндратовичу, і коли подумаєте, Ви разом з мною скажете “бр-р”!

З високим поважанням, О. Олесь” (№ 2825).

Як бачимо, ставлення О. Олесь до своїх ювілеїв було дуже суперечливим. Він нехтував святковими зібраннями, бо соромився здатися нав’язливим, бо не міг дозволити собі обтяжувати інших, бо вмів дослухатися до чужих проблем, а не думати лише про власні негаразди. І в цьому висока шляхетність О. Олесь, гідна подиву, захоплення й наслідування. Він зневажав лицемірство, болісно реагував на нещирість, уникав галасливих зібрань, голослівних виступів та промов. Він насправді чекав від української спільноти справ, а не маніфестів та декларацій. Вислів його сина О. Ольжича “Нащо слова. Ми діло несемо” спонукав і О. Олесь до праці — у роки виснажливої еміграції поет творив наперекір усім незгодам, усупереч обставинам, долаючи пекучий біль розлуки з Україною.

Згадаймо ж Поета словами глибокої пошани і вдячності за подвиг усього його життя, згадаймо без надриву й патетики, згадаймо пошепки, але щиро й сердечно.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Неврлий М.* Олександр Олесь. — К., 1994.

2. *Левитська Н.* У товаристві муз // *Поет з душою вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах.* — К.; Нью-Йорк; Львів, 1999.

3. *Листування Михайла Грушевського /* Епістолярні джерела грушевськознавства. — Т. 3. / Упоряд. *Г. Булака, Н. Лисенко.* — К.; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто, 2006.

4. *Лібовицький В.* Мої зустрічі з Олександром Олесем // *Поет з душою вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах.* — К.; Нью-Йорк; Львів, 1999.

5. *Шерегій Ю.* Олександр Олесь у моєму житті // *Поет з душою вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах.* — К.; Нью-Йорк; Львів, 1999. ■

Микола Сулима

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО Й ОЛЕКСАНДР ОЛЕСЬ

У статті висвітлюються стосунки Михайля Семенка й Олександра Олесь.

Ключові слова: символізм, футуризм.

Mykola Sulyma. Mykhayl Semenko and Olexandr Oles

The article deals with relationships between Mykhayl Semenko and Olexandr Oles.

Key words: symbolism, futurism.

Михайль Семенко як? дебютував 1913 р., у дванадцятому числі часопису “Українська хата” був надрукований його вірш “Дарунок”; у другому й п’ятому числах за 1914 р. тут з’явилися вірші “Гріх” і “Мов квітка...” Поет-початківець, який писав про “святі мрії”, “зірки, що в небі мають”, про “хмари, що в небі тануть”, “сйаво сонця і тумани”, про “ланцюги міцні задуми”, про “очі сині”, про “таємну красу”, “бездонні хвилі забуття”, про квітки (серед віршів М.Семенка, написаних 1913 р., чотири присвячено квітам...), для хатян, звичайно ж, був своїм. Імовірно, на прихильність поетів і критиків, що друкувалися в “Українській

хаті”, М.Семенко розраховував, коли видавав 1913 р. першу збілочку віршів під назвою “Prélude”, особливо ж на прихильність своїх кумирів Миколи Вороного, Грицька Чупринки та Олександра Олесь. Проте реакція й цих поетів, і критиків “Української хати” була несподіваною. М.Вороний у “Літературно-науковому віснику” про дебютну збірку М.Семенка відгукнувся рецензією. Уже її перше речення було приголомшливим: критик писав, що це “маленька книжечка маленького поета”, що писав її “нїкто в сїбром” [1, 571], що скрізь видно ремінісценції, позички, наслідування (мавпування), проте без нахабства, окремі вірші вирізняються “досить пристойною формою, з-поза якої часом бринить і щира поезійка”, що зміст і художні засоби у збірці М.Семенка не відповідають французькій назві, що у збірці немає нічого “свого власного, індивідуального, продуманого і відчутого”, що всі вірші в ній писані з байдужістю профана, що вони “важкі, вайлуваті”, “штучні, вимучені і мертві”, що окремі з них позначені “дубовою простотою”, що поет-початківець по-варварському “нівечить метр вірша”, що в них зустрічаються “калікуваті образи і символічні потвори”, “кострубаті вирази”. Критик радить М.Семенкові не лякатися гострого осуду, бути сумліннішим і поштивішим до “прекрасної богині поезії” [1, 571-574].

“Безперечний літературний хист” автора слабкої збірки “Prélude” розгледів Грицько Чупринка, завваживши в ній, попри негармонійні звороти й росіянізми, “дійсну лірику, влучні образи, дійсне поетичне чуття” [4, 381].

Про безперечний хист М.Семенка пише у своїй рецензії на збірку “Prélude” М.Сріблянський, водночас указуючи на “невироблену мову, наївні вигуки, недодержані ритми, натягнуті рими” [5, 506].

Як бачимо, не відгукнувся на першу збірку М.Семенка лишень Олександр Олесь. І це теж, очевидно, вразило поета-дебютанта. Негативні рецензії на “Prélude” М.Семенко читав, перебуваючи вдома, бо з’явилися вони в літніх числах “ЛНВ” та “Української хати”, а от осмислювати їх йому довелося вже в Петербурзі, куди він поїхав, щоб навчатися у Психоневрологічному інституті. Вибір саме цього навчального закладу став доленосним не лише для М.Семенка, а й для всієї української літератури. Тут хлопець із Кибинець поринає в іншу атмосферу: він відвідує літературні вечірки (Анна Ахматова розповідала дочці поета, Ірині Михайлівні Семенко, що серед інших слухачів на тих вечірках їй запам’ятався юнак із характерною шевелюрою й азійським розрізом очей, тобто наш М.Семенко), а 24 листопада 1913 р. до Психоневрологічного інституту поети прийшли самі — це були російські футуристи. М.Семенко реагує на цю подію віршами “Поворот”, “Я йду”, “Мій привіт”, “Заклик” та ін. — віршами, написаними не епігоном М.Вороного, Г.Чупринки та О.Олесь, а поетом, який рішуче пориває з епігонством, поетом, який раптом зрозумів, якою мусить бути поезія. Не відомо, як би реагував на розглянуті вище рецензії М.Семенко, якби не став на шлях футуризму. Натомість маємо ситуацію, коли поет реагує на рецензії на свою збірку, яку сам переріс.

Відмовившись від епігонства, він водночас таврує й тих, кого нещодавно наслідував — М.Вороного, Г. Чупринку й О.Олесь. 13 грудня 1913 р., уже в Києві, М.Семенко пише вірш “В сьайві Мрій”, в якому пародіює М.Вороного з його дієслівними римами¹. Герой вірша М.Семенка “Біля Володимира” (6 січня 1914 р.) співчуває дівчині, якій пан Вороний “був до смаку” [3, 77]. 1 квітня 1914 р. датовано ще один вірш М.Семенка “К другу стихотворцу”, в якому прозвучить знущальне:

Пане Вороний! Коли Ви перестанете
вже ходити у вибиваних штанах?.. [3, 88].

¹ Докладніше про це див. у нашій статті «Про вірш Михайла Семенка “В сьайві Мрій”». — Споконвіку було слово... Збірник на пошану професора Олександра Александрова з нагоди його 60-річчя. — Одеса, 2007. — С. 381–384.

М.Сріблянському М.Семенко відповідь віршем “Прикрий стан”, датованим 11 липня 1914 р.: рядки “Я зіпсував собі настрої / Прочитавши статтю Сріблянського...” (3, 112) свідчать про те, що він прочитав статтю хатянського критика “Етюд про футуризм”, що з’явилася в червневому за 1914 р. числі “Української хати”. (Тут слід звернути увагу на те, що “Українська хата” в 3–4 числі за 1914 р. надрукувала статтю М.Євшана “Suprema lex (Слово про культуру українського слова)”, в якій М.Семенка було названо ідіотом і на яку він ніяк не відреагував, а в п’ятому числі — вірш М.Семенка “Мов квітка...”, що може бути простим редакційним недоглядом, адже після статті М.Євшана поет уже не міг вважатися “хатянином”).

Уже у Владивостоці М.Семенко напише вірш “Парикмахер” (він датований 13 листопада 1916 р.), в якому згадає своїх колишніх кумирів:

Сьогодні вдень мені було так нудно,
Ніби докупі зійшлися Олесь, Вороний і Чупринка.
Почувалося дощово й по-осінньому облудно —
В душі цілий день парикмахер на гітарі бринькав... [3, 209].

Сріблянського він згадає у вірші “Естет” (Владивосток; 23 квітня 1917 р.).

Очевидно, когось із трьох поетів-модерністів мав на увазі М.Семенко, коли писав вірш “Провінціальний поет”, де змалював поета, “завороженого Бальмонтом” [3, 378]: К.Бальмонт не раз згадувався і в рецензіях на збірку “Prélude”, і у статтях про футуризм, що друкувалися в “Українській хаті”.

Як відомо, у лютому 1919 р. Олександр Олесь виїхав до Будапешта. Чи не реакцією на цю подію став вірш М.Семенка “Навздогін” (на жаль, під ним немає точної дати написання — лишень зазначено “1919. Київ”)? Він пише:

Сьогодні вони втекли, як вівці,
Залишили друкарню —
Сьогодні місто без символістів,
Символісти втекли безкарно.
Пообідали в клубі —
Поспішали до 6-ти годин.
І тряслися нижні губи,
І губив з губ папіросу не один.
Безнадійно шепотів Семенко: — Саботаж!
Але вони були розгублені,
І сміялись ті, що зоставались,
І зникли нарешті — обскублені [3, 509].

Антисимволістське спрямування має й вірш “Святий Метроном”, також датований 1919-м роком:

Нерозмірковано й тенденційно
Заперся у білу вежу нудний символіст.
Стукається лобом, нереально і безмірно,
Об оранжеву стінку у 20 літ.

І затулює вуха, і завішує вікна —
Його галас нервує і проміння сліпить.
І жахаються стіни: їм жаль чоловіка,
Що у шафі, мов миша, сидить і скрипить.

І завішує вікна, і затулює вуха,

І не знає вже сам — чоловік він, чи гном.
А на улиці шуми... І здивовано слуха,
І розмірено стука Святий Метроном [3, 509—510].

У поезомалярському творі “Система”, датованому 10 липня 1922 р., знайдемо такий перелік: “Олесь *Prélude* Вороной Чупринка” [3, 615].

Не забув М.Семенко про своїх колишніх кривдників і тоді, коли, нарешті, зумів згуртувати навколо себе кількох однодумців й оголосити про зародження Асоціації панфутуристів на межі 1921 і 1922 рр. У статті “Футуризм в українській поезії (1914 — 1922)”, підписаній Анатолем Цебром (це один із псевдонімів М.Семенка), Павла Тичину названо “папенькіним” (чи “маменькіним”) синком і спадкоємцем Вороного, Лесі Українки й Олесья [2, 41].

У середині 1922 р. футуристи, не змігши через фінансові проблеми видавати свій власний часопис, дістали трибуну у вигляді київської газети “Більшовик”, куди М.Семенка запросили вести літературно-мистецьку сторінку. Саме під час роботи в “Більшовику” М.Семенко друкує кілька матеріалів, у яких згадується О.Олесь. 13 січня 1924 р. тут з’явився “Одвертий лист О.Олесью. З нагоди святкування ювілею його 20-річної поетичної діяльності”, підписаний Спілкою студентів — громадян УРСР у ЧСР. Молодь засуджує емігрантські кола у Празі, які політизували ювілей поета, їй імponує те, що душа О.Олесья всі ці роки “боліла за долю і честь свого народу”, вона пам’ятає про те, що поет у 1905 — 1917 рр. був “співцем-революціонером, співцем бувших рабів”. Проте студентів непокоїть, що ювіляр в еміграції не зміг зберегти “нитку зв’язку з душею українського робітника і селянина”, і вони бажають йому скоріше знайти сили для подолання цієї кризи й віддати свій хист на “розвиток й пишний розцвіт культури й ідей волі робітничо-селянської України, для добра нашого визволеного народу”.

17 вересня 1924 р. в “Більшовику” була надрукована замітка “Серед української еміграції в Празі”, де також згадувався О.Олесь: його разом із М.Вороном та В.Самійленком О-н (так підписана замітка) протиставляє молодшому поколінню — Климові Поліщуківі, Баланюку, П.Богацькому, А.Павлюку, які “спокійнесенько підспівують тепер дрібно-міщанському інстинктові європейської пиварні”. Автор замітки наголошує, що старше покоління порівняно з молодшим “тримається з більшою “повагою”, аніж їх “молодші” діти”.

Михайль Семенко міг принаймні двічі завдячувати О.Олесью, М.Вороному та Гр.Чупринці. Передовсім за те, що твори цих поетів слугували для нього взірцями для наслідування, за те, що вони були для нього “школою”. Не менш важливими для становлення М.Семенка були й рецензії цих поетів на його першу збірку — саме вони стимулювали його шукати свого голосу, саме вони “розізлили” початківця і спонукали його на якісно новий ривок у творчості, спонукали вибрати шлях футуриста, який, зрештою, його і прославив.

ЛІТЕРАТУРА

1. *ЛНВ*. — 1913. — № 6.
2. *Семафор* у майбутнє. — 1922. — № 1 (текст було набрано латинським шрифтом, що мало б символізувати міжнародний статус українського футуризму).
3. *Семенко М.* Кобзар: Повний збірник поетичних творів в одному томі (1910—1922). — К., 1924.
4. *Українська хата*. — 1913. — № 6.
5. *Українська хата*. — 1913. — № 7-8.